

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها)

شهرستان رودسر

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

قساوت قلب، پیامدها و راههای درمان آن از منظر قرآن و حدیث

استاد راهنما:

جناب آقای مرتضی حسینی سرایی

استاد داور:

جناب آقای: عبد السعید بدیعی خرسند

پژوهشگر:

لیلا علیجانی

تابستان ۱۳۹۶

تحمیدیه

ستایش خداوندی را که با آفرینش بندگان بر هستی خود راهنمایی فرمود، و آفرینش پدیده های نو، بر ازلی بودن او گواه است، و شباهت داشتن مخلوقات به یکدیگر دلیل است که او همتایی ندارد، حواس بشری ذات او را درک نمی کند، و پوششها او را پنهان نمی سازد، زیرا سازنده و ساخته شده، فراگیرنده و فرا گرفته، پروردگار و پرورده، یکسان نیستند! یگانه است نه از روی عدد، آفریننده است نه با حرکت و تحمل رنج، شنواست بدون وسیله شنوایی، و بیناست بی آنکه چشم گشاید و بر هم نهد، در همه جا حاضر است نه آن که با چیزی تماس بگیرد، و از همه چیز جداست، نه اینکه فاصله بین او و موجودات باشد، آشکار است نه با مشاهده چشم، پنهان است نه به خاطر کوچکی و ظرافت، از موجودات جداست که بر آنها چیره و تواناست، هر چیزی جز او برابرش خاضع و بازگشت آن به سوی خداست. آنکه خدا را وصف کرد، محدودش نمود و آنکه محدودش کند، او را به شمار آورده؛ و آنکه خدا را شمار آورد، ازلیت او را باطل کرده است، و کسی که بگوید: خدا چگونه است؟ او را توصیف کرده، و هر که بگوید: خدا کجاست؟ مکان برای او قائل شده است، خدا عالم بود آنگاه که معلومی وجود نداشت، پرورنده بود آنگاه که پدیده ای نبود و توانا بود آنگاه که توانایی نبود.

تقدیم

این تحقیق را با یاری و مدد خدای متعال و ائمه معصوم (علیهم السلام) به نگارش در آوردم و تقدیم می کنم به مظلومه عالم، ام ابیها، حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و فرزند عزیزش حضرت صاحب الزمان، قطب عالم امکان، مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، باشد که این برگزیدگان الهی دست ما را بگیرند و ما را از ضلالت ها به سوی نور رهنمون سازند. ان شاء الله

تقدیر

خدای متعال را شکر گزارم که توفیق داد تا بتوانم این تحقیق را به انجام برسانم و تقدیر و تشکر می کنم از مدیریت و اساتید محترم حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) و همچنین از استاد راهنما جناب آقای مجتبی حسینی سرایی که در نگارش تحقیق مرا یاری کردند و همچنین از پدر و مادر عزیزم که با حمایت‌های خود مشوق خوبی برایم بودند کمال تشکر و قدردانی را دارم و از خداوند متعال برای همه اینان آرزوی سعادت‌مندی می نمایم.

چکیده

قلب انسان محل درک و تمییز خیر و شر می باشد. تمام افعالی که انسان انجام می دهد به قلب او بستگی دارد. قلب اگر به همان فطرت اولیه خود باقی مانده باشد و بر اثر انجام گناهان دستخوش تغییر و دگرگونی نشده باشد می تواند ادراک کننده ی خوبی باشد ولی اگر بر اثر انجام گناهان وارونه شده باشد دیگر نمی تواند آنطور که باید مسائل را درک کند و پند گیرد. این چنین قلبی، مریض شده و دچار قساوت است. در قرآن کریم واژه قلب بارها و بارها آمده، و به آن نسبت های مختلفی داده شده است. در روایات وارد شده از معصومین(علیهم السلام) نیز از واژه قلب بسیار یاد شده است چرا که قلب، که همان وجود ملکوتی انسان است دارای ارزشی والا نزد خدای متعال و ائمه اطهار(علیهم السلام) می باشد و سعادت و شقاوت انسان بستگی به قلب او دارد. عواملی می تواند قلب را نورانی و پاک را دچار تیرگی و سختی کند از جمله کفر، نفاق، ریا و خودنمائی، غفلت، بخل، مالدوستی، پرگوئی و سخنان غیرضروری، خندیدن زیاد، همنشینی با افراد ناصالح، پرخوری، حرام خواری، همنشینی با فرومایگان و ثروتمندان و گفتگو با زنان، آرزوهای دراز و غنا و لهویات که این عوامل باعث می شود قلب انسان دچار قساوت شده و از مسیر سعادت منحرف شود. قلبی که دچار قساوت شود اثرات زیانباری دارد که از جمله آنها: تضرع نکردن به درگاه خدا هنگام ابتلاء و گرفتاریها، تزئین معاصی توسط شیطان و بدعت در دین می باشد. پیشوایان دینی و بزرگان اسلام راههایی را برای درمان قساوت قلب مطرح نموده اند که در آیات و روایات آمده است یکی از راههای درمان، ذکر و یاد کردن خدای متعال است، وقتی انسان به یاد خدا باشد از غفلت ها بیرون آمده و معبود حقیقی خود را می-یابد و با یاد او قلب خود را نورانی می کند. همچنین یاد کردن مرگ هم باعث می شود انسان از خواب غفلت بیدار شود و همه آن چیزهایی که باعث قساوت قلب او شده اند را بیابد و بر ضد آنها عمل کند و با خلق خدا به نیکی رفتار کند که این امر باعث نرمی دل می شود .

واژگان کلیدی:قلب-قساوت-صدر

نتیجه گیری

قلب انسان در ابتدا دارای صفا و نورانیت خاصی است و مانند لوحی شفاف است که بر اثر علل و عوامل خاصی آن لوح شفاف، نورانیت و صفای خود را کم کم از دست می دهد و به صفحه ای تاریک و کدر تبدیل می گردد، در قرآن و احادیث رسیده از ائمه اطهار علیهم السلام درباره قلب و ویژگی های آن سخنان فراوانی مطرح شده است که همه آنها سعی در آگاه کردن انسان دارند تا انسان بتواند از این امانت الهی که در وجودش نهاده شده است به خوبی نگهداری کرده تا به هنگام ملاقات با پروردگار به طور سالم آن را عرضه نماید. زیرا کسی که قلبش سخت گردد انسانیت خود را فراموش می کند و هیچ چیزی دلش را تکان نمی دهد و اثری ندارد به همین دلیل جنایت های فراوانی مرتکب می شود و قتل های زیادی انجام می دهد بی آنکه لحظه ای احساس ناراحتی و پشیمانی به آن دست دهد. پس باید عواملی را که موجبات قساوت قلب را فراهم می کنند را شناسایی کرده و سعی در برطرف کردن آن نماید و از چیزی هایی که انسان را به آن سمت و سو سوق می دهد اجتناب کند، چرا که هیچ انسانی از کید و وسوسه های شیطانی در امان نیست مگر کسی که به طور خالصانه به خدای خود پناه برد و به ریسمان محکم الهی چنگ زند و در زمره مخلصین قرار گیرد.

تو خوشنود باشی و ما رستگار

خدایا چنان کن سر انجام کار

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. انصاریان حسین، عرفان اسلامی، ج ۲ ناصر خسرو، کوچه حاج ناب، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۳.
۴. _____، عرفان اسلامی، ج ۳
۵. _____، حلال و حرام مالی، قم، مرکز نشر دارالعرفان، ۱۳۹۳.
۶. امینی، ابراهیم، خودسازی یا تزکیه و تهذیب نفس، چاپ یازدهم، قم، انتشارات شفق، ۱۳۷۸.
۷. ابوالحسنی، عباس، قساوت قلب و مشکلات زندگی، دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی مسجد هدایت، بی تا.
۸. پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، اخلاق اسلامی، ج ۱، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۸۳.
۹. تمیمی، عبد الرحمن، تصنیف غررالحکم، ج ۱، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۷۶
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، موسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۶۵.
۱۱. دستغیب، عبدالحسین، قلب سلیم، چاپ دهم، تهران، دارالکتب السلامیه، ۱۳۶۸.
۱۲. _____، گناهن کبیره، ج ۱، چاپ هجدهم، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۳.

۱۳. زندی زند، فرحناز، اطعمه و اشربه (خوردنی ها و آشامیدنی ها)، انتشارات بوستان قرآن، ۱۳۹۰.
۱۴. سیاح، عبدالحمید، فرهنگ جامع معین (فارسی به فارسی)، چاپ سوم، هران، انتشارات اسلام، ۱۳۷۸.
۱۵. شاکر بر خوردار مفید، فرید، آفات الطلاب، موسسه انتشاراتی لاهوت، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۵.
۱۶. شرقاوی، حسن محمد، ترجمه سید محمد باقر حجتی، گامی فراسوی روانشناسی اسلامی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۸.
۱۷. صانعی، سید مهدی، پاکیزگی و بهداشت در اسلام، قم، موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۱۸. عاملی، محمد بن حسن حر، مترجم محمودی گلپایگانی، ترجمه کامل جهاد با نفس، چاپ هفتم، موسسه انتشاراتی لاهوت، ۱۳۹۱.
۱۹. _____، مترجمان: محمد فارابی، یعقوب عباسی، علی کمر، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹.
۲۰. فیض کاشانی، ملا محسن، المحجه البیضا، حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی ج ۸
۲۱. قمی، شیخ عباس، سفینه البحار، قم، دار الاسره، ۱۳۴۴ ق، ج ۱
۲۲. کاسب، عزیز الله، نهج البلاغه، صبحی صالح، نشر محمد ص، ۱۳۷۹، بی جا.
۲۳. کوشا، محمد علی، چهل حدیث، نشر نهانندی، ۱۳۷۴، چاپ اول
۲۴. کهراریان، ظریفه، معنانشناسی قلب در قرآن، چاپ اول، قم، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۴.

۲۵. مصباح یزدی، محمدتقی، اخلاق در قرآن (مشکات)، ج ۱، چاپ چهارم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (رحمه الله)، ۱۳۹۱.
۲۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، مترجم باقر کمره ای، ناشر اسلامیه، جلد ۷۱، تهران، ۱۳۸۸.
۲۷. _____، بحار الانوار، جلد ۷۴
۲۸. _____، بحار الانوار، جلد ۱۷
۲۹. _____، بحار الانوار، جلد ۹۳
۳۰. _____، عین الحیوه، تهران، قدیانی، ۱۳۸۲
۳۱. مصطفوی، سید جواد، ترجمه مصطفوی، اصول کافی، کتاب فروشی علمیه اسلامی، تهران، چاپ اول، بیتا.
۳۲. _____، حلیه المتقین، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۸
۳۳. مهدوی کنی، نقطه های آغاز در اخلاق عملی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۱.
۳۴. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، کتاب پارسه، ۱۳۸۷.
۳۵. محمدی، حمید، مفردات قرآن، چاپ ششم، قم، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۱.
۳۶. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، در الحدیث، قم، ۱۳۸۴
۳۷. مجلسی، عین الحیوه.
۳۸. مصطفوی، حسن، تفسیر روشن، ج ۱، چاپ اول، تهران، مرکز نشر کتاب، بی تا.

۳۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۷، بی جا، ۱۳۷۳.

۴۰. _____، تفسیر نمونه، ج ۱۹.

۴۱. _____، تفسیر نمونه، ج ۱۵، بی جا، ۱۳۶۲.

۴۲. _____، با همکاری جمعی از فضلاء، اخلاق در قرآن، ج ۲، چاپ اول، ناشر مدرسه علی بن ابی

طالب (علیه السلام)، ۱۳۷۸.

۴۳. محمدی وند، رضا، اخلاق اسلامی، ج ۱، انتشارات چاپخانه علمیه قم، ۱۳۶۱.

۴۴. نراقی ملا احمد، معراج السعاده، چاپ سوم، ناشر تا ظهور، ۱۳۸۸.

۴۵. نراقی مولی مهدی، جلال الدین مجتبوی، علم اخلاق اسلامی، ج ۲، چاپ نهم، ناشر موسسه

انتشارات حکمت، ۱۳۸۹.